

Gostje in udeleženske okrogle mize o etnološki etiki je pozdravila direktorica Slovenskega etnografskega muzeja mag. Tanja Roženberger.
Foto: Jure Rus, 2015.

Gostje okrogle mize o etnološki etiki in predsednica SED Anja Serec Hodžar.
Foto: Jure Rus, 2015.

ETNOLOŠKA ETIKA

Okrogla miza SED, Ljubljana, 17. september 2015

Slovensko etnološko društvo je v četrtek, 17. septembra 2015, v Slovenskem etnografskem muzeju organiziralo okroglo mizo o etnološki etiki. Njen namen je bil predstaviti etične dileme, s katerimi se pri svojem delu srečujejo gostje okrogle mize, ter na podlagi njihovih izkušenj spodbuditi razpravo z udeleženci dogodka in možnih rešitvah etičnih dilem, da bi s tem povečali občutljivost za etična vprašanja v etnološki in antropološki praksi.

Da se je o poklicnih etičnih standardih in predvsem o konkretnih etičnih dilemah vredno in nujno pogovarjati, kaže pregled prizadevanj za razvoj in uveljavljanje etnološke etike pri nas in (ne)prisotnost teh vsebin v izobraževanju bodočih strokovnjakov. Z etiko se študenti dodiplomskega študijskega programa etnologije in antropologije na nobeni od slovenskih univerz, kjer se ta poučuje, ne srečujejo sistematično, saj etika ni samostojni predmet tovrstnih študijskih programov. Strokovno delo etnologov in antropologov usmerjajo etični kodeksi (na primer tuji kodeksi različnih združenj; za specialistično dejavnost v muzejih je to ICOM-ov kodeks muzejske etike), vendar ti v Sloveniji niso pravno zavezujoči. Prvi predlog etičnega kodeksa slovenskih etnologov je bil leta 1996 objavljen v *Glasniku SED*, a do zdaj takšen kodeks še ni bil sprejet, je uvodoma povedala moderatorka dr. Mojca Ramšak z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, predsednica Komisije za etnološko etiko pri Slovenskem etnološkem društvu.

O odgovornosti do ljudi, s katerimi se srečujemo ob opravljanju terenskega dela in pri sodelovanju z drugimi akterji ob njihovih dejavnostih, o odgovornosti do lastne stroke in kolegov ter na splošno o odgovornosti do družbe smo spregovorile etnologinje in kulturne antropologinje, zaposlene v različnih muzejih in raziskovalni instituciji. Dr. Jasna Fakin Bajec, od leta 2003 zaposlena na Raziskovalni postaji ZRC SAZU Nova Gorica, se ukvarja predvsem z uporabo dediščine za doseganje trajnostnega razvoja. V sodelovanju z lokalnimi društvi razvija metode prenosa znanj med stroko in lokalnim prebivalstvom. Jelka Pšajd je višja kustosinja, od leta 2002 zaposlena v Pomurskem muzeju Murska Sobota. Zanima jo raziskovanje prazničnega in vsakdanjega življenja v Pomurju, še posebej zbiranje pripovedk, vraž, različnih znanj, šeg, prav tako pa tudi zbiranje in zapisovanje življenjskih zgodb Prekmurcev, Štajercev in Porabcev. Mag. Polona Sketelj je muzejska svetovalka, od leta 1996 zaposlena v Slovenskem etnografskem muzeju, sprva kot kustosinja za kulturo gospodarskih načinov, zadnje desetletje pa kot kustosinja za bivalno kulturo. Ob razstavi *Vrata: prostorski in simbolni prehodi življenja* je sodelovala z zelo različnimi posamezniki, med drugim tudi s sponzorji in z donatorji. Nadja Valentinčič Furlan je kot kustosinja za etnografski film v Slovenskem etnografskem muzeju zaposlena od leta 2000. Zanimajo jo vizualne raziskave, avdiovizualni medij v muzeju in na razstavah, interpretacija filmskega gradiva in življenjske zgodbe. Med drugim je zasnovala projekt Galerija pripovedovalcev, ki dopolnjuje stalno razstavo *Jaz, mi in drugi: Podobe mojega sveta*. Tina Palaić sem v Slo-

* Tina Palaić, univ. dipl. etn., kult. antr. in pedagog., kust. pedagog., Slovenski etnografski muzej, Metelkova 2, 1000 Ljubljana; tina.palaic@nms.si.

venskem etnografskem muzeju zaposlena na projektu Dostopnost do kulturne dediščine ranljivim skupinam (2013–2015), delo pa večinoma opravljam v Narodnem muzeju Slovenije. Zanimajo me zlasti sodobne usmeritve v muzeologiji in vključevanje različnih etničnih skupin v muzejsko delo, predvsem pripadnikov romske in afriške skupnosti v Sloveniji.

Gostje smo predstavile etične dileme pri varovanju zasebnosti in zaupnosti sogovornikov na terenu. Med razpravo se je pokazalo, da je posebne pozornosti deležno zapisovanje in snemanje življenjskih zgodb, kjer raziskovalke najmočneje posegamo v posameznikovo zasebnost. Poudarile smo, da je treba upoštevati željo sogovornikov po zagotavljanju anonimnosti, predstavile pa tudi primere, ko smo anonimnost zagotovile kljub dovoljenju sogovornika, da se objavijo njegovi osebni podatki. Kadar bi imelo razkritje identitete za sogovornika lahko neugodne posledice, smo se gostje praviloma odločale za anonimiziranje podatkov. Razprava se je v sodelovanju z občinstvom dotaknila tudi vprašanja, kako ob zamenjavi službe ali upokojitvi in predaji zbranega gradiva nasledniku zagotoviti anonimnost sogovornikov oziroma kako poskrbeti, da se zbrani podatki ne objavijo do sogovornikove smrti, kadar ti tako želijo. Ali je kustos dovolj odgovoren, če v takem primeru zbrano gradivo ustrezno označi? Gostje smo se v nadaljevanju spraševale o nujnosti pridobivanja soglasja oziroma pojasnjevanja vseh posledic, ki jih lahko prinese privolitev sogovornika za sodelovanje v raziskavi. Ali lahko podpis soglasja vpliva na obnašanje sogovornika in vsebino njegove pripovedi? Ali lahko poruši zaupanje, ki se je vzpostavilo med etnologom in pripovedovalcem? V zvezi s tem vprašanjem imamo gostje različna mnenja in prakse. Soglasje je lahko ustno, pisno ali posneto (z diktafonom, kamero).

Ob snemanju etnografskega filma javne dogodke dokumentiramo s splošnim dovoljenjem organizatorja oziroma nastopajočih; ko vstopimo v zasebni prostor, še zlasti ob snemanju osebnih pripovedi pa je poleg dovoljenja za snemanje treba pridobiti tudi dovoljenje za vsako javno prikazovanje oziroma uporabo posnetkov v filmu, na razstavi, spletu, javni televiziji ali prireditvi. Video posnetki ne omogočajo anonimizacije, saj slika in zvok razkrivata identiteto pripovedovalcev, zato smo jih raziskovalci dolžni pred snemanjem

poučiti o značilnostih medija, namenu uporabe posnetkov in tudi o značaju načrtovanih izdelkov. Kadar želimo iz etičnih razlogov varovati identiteto pripovedovalca, raje objavimo prepis pripovedi.

Gostje smo predstavile tudi sodelovanje s sponzorji in donatorji, ki zahteva obvladovanje komunikacijskih spretnosti, da jih sploh pridobimo za sodelovanje (s sredstvi, izdelki ali vloženi delom), ter etični pristop pri ovrednotenju zneskov v pogodbah in odločanju o predstavljanju njihovih prispevkov v javnosti. Donatorji razstave o vratih so želeli ostati anonimni (niso dovolili nikakršne omembe niti v Valvasorjevi plaketi), sponzorji pa so v zameno za podporo pričakovali navedbo in promocijo svojega sodelovanja. V muzeju so jih javnosti predstavljali kot podpornike projekta. Kustosinja je seveda razmislila, kako (če) se bo njihov prispevek ali izdelek vklopil v strokovna izhodišča razstave.

Sodelovanje med strokovnjaki in lokalno skupnostjo pri raziskovanju njihove dediščine lahko oplemeniti obe strani. Še vedno se zgodi, da strokovnjaki ne upoštevajo želja, pobud in pričakovanj lokalne skupnosti, kar lahko vpliva na kakovost sodelovanja ali pa to celo onemogoča. Gostje smo pri izmenjavi znanja poudarile enakopravnost odnosov. Etičen in odgovoren raziskovalec ob sodelovanju spodbuja lokalno skupnost pri njihovem raziskovanju in predstavljanju dediščine, s strokovnimi argumenti pa jih tudi usmerja. Razprava se je nadaljevala z vprašanjem, kakšno je etično ravnanje kustosa pri predstavljanju dediščine neke družbene skupine v muzeju. Gostje smo razmišljale, da je pri tem treba izhajati iz razumevanja in (samo)opredeljevanja samih nosilcev dediščine, obenem pa ohraniti strokovnost. Kustos mora namreč pri svojem delu upoštevati poslanstvo muzeja, potrebe in želje obiskovalcev ter sodobne družbene usmeritve, kot so enakopravnost, demokratičnost in pravičnost. Tako je predstavljanje dediščine določene skupine v muzeju nujno rezultat pogajanj med kustosom in nosilci dediščine.

Gostje smo pripravile cel nabor tem, o katerih bi bilo vredno govoriti, zaradi omejenega časa pa je moderatorica vsaki dala možnost javno razmišljati le o eni temi. Okrogle mize se je udeležilo 25 raziskovalk (in niti en raziskovalec). Njihovo živahno vključevanje v razpravo je pokazalo, da je tema aktualna in vredna nadaljnje obravnave.